

МАТЕРІАЛИ
II Міжнародної науково-практичної конференції

**«СТІЙКІСТЬ ОСВІТИ І НАУКИ
В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ»**

21 – 22 травня 2024 року
м. Київ

ЗМІСТ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У КРИЗОВИХ ТА ПОСТКРИЗОВИХ УМОВАХ	15
Ксенія Андросович, Артур Засєкін / ДОСЛІДЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	15
Вікторія Микитенко / ГЕНЕРУВАННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСНИХ ОЗНАК ТА СИСТЕМОУТВОРЮЮЧИХ ХАРАКТЕРИСТИК СТІЙКОСТІ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	19
Олег Бінов, Сергій Бельмасов / ВИКЛИКИ ЧАСУ ТА СТРЕСОПОДОЛАННЯ ОСОБИСТІСТЮ	24
Катерина Павленок / АВТОНОМНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО У КРИЗОВИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	26
Данило Березовський, Валентина Пильнова / СТРЕС ТА ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	28
Іван Буцик / ОСОБЛИВОСТІ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОМИЛОК ДИСПЕЧЕРОМ ПРИ УПРАВЛІННІ ПОВІТРЯНИМ РУХОМ	31
Тетяна Бушуєва / ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АГРЕСИВНОСТІ ТА КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ В ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ	35
Вікторія Гальченко, Надія Глушко / ФРУСТРАЦІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ НАПРУГИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	37
Наталія Гнатюк / ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ СУТНОСТІ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	39
Артур Засєкін / ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ У СТРУКТУРІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ УМОВАХ	41
Таміла Зозуль, Валентина Іванова / ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ В ПСИХІЦІ ТА ПОВЕДІНЦІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА	43
Лілія Кириченко / СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ	45
Марина Мельник / ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	48
Артем Сідельніков / СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ У КРИЗОВИХ УМОВАХ	52
Наталія Сурова / ВПЛИВ СТРЕСУ НА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРЕДІАБЕТУ	55
Вікторія Шевчук / ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ БОЙОВОЇ ТРАВМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	58
Андрій Ковальов / ДОВІРА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	61
Оксана Сірак-Кондратьєва / ВІДНОВЛЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ БІЗНЕСМЕНА З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНІК МАЙНДФУЛНЕС.....	63

Вікторія Шевчук,кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ БОЙОВОЇ ТРАВМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Актуальність проблеми. Природа впливу стресу на організм продиктована еволюційною потребою організмів пристосовуватися до нелегкого середовища, щоб забезпечити своє виживання. Війна в еволюційному вимірі можна розглядати як різновид конкуренції між великими популяціями, що має на меті природний відбір. Однак, на відміну від органічних змін, які відбуваються в результаті природного відбору, політична система, свідомість громадян і сама соціальна система, яку захищають солдати з обох сторін, проходять перевірку на відповідність реальності. Війна поєднує в собі об'єктивні та суб'єктивні фактори, і, на перший погляд, важко розрізнити, які з них є критичними, а які – переважними.

Мета дослідження – проаналізувати особливості впливу об'єктивних та суб'єктивних факторів на особистість військовослужбовця.

Результати наукових досліджень. Обговорюючи дезадаптивні та адаптивні зміни у психіці військовослужбовців, ми виходимо з тези, що стрес по суті є адаптивною реакцією, але поведінка конкретного солдата залежить від оперативної ситуації, в якій він перебуває, і конкретного контексту. Це зазвичай визначає ступінь виживання індивіда, і саме на цих закономірностях ми зосереджуємо свою увагу. Наприклад, О. Білінов запропонував триступеневу систему підтримки військовослужбовців, які зазнали дезадаптивних змін внаслідок бойового стресу. До трьох рівнів психологічної підтримки, які ми беремо за методологічну основу опису адаптивних і дезадаптивних змін внаслідок бойового стресу, ми додаємо ще один етап очікування бою та підготовки військовослужбовця до бою. Ми аргументуємо необхідність включення цього етапу. На етапі підготовки слід використовувати поняття нервово-психічної стійкості, яка є прогностичним критерієм для визначення того, чи зможе солдат витримати нервово-психічне навантаження, пов'язане з бойовим стресом [1, с. 24].

Насправді, приблизно 20% військовослужбовців відчувають страх і тривогу безпосередньо перед боєм. На нашу думку, ця цифра не є стабільною статистичною нормою і залежить від багатьох факторів. З'ясуємо, від яких конкретно чинників вона залежить. Підготовка військовослужбовців до дії у стресових ситуаціях залежить від раніше набутих поведінкових стереотипів.

Чим ближче тренування до бойової обстановки, і бажано, чим більше воно моделює всі подразники бойової обстановки, тим більша ймовірність того, що солдат набуде стійких стереотипів поведінки, зможе діяти у ситуаціях підвищеної складності із відносно легкостю, протистояти психофізичним навантаженням, пов'язаним з бойовим стресом.

Уже перед боєм відбуваються адаптивні зміни: впевненість, тренуваність і стереотипи діяльності в бойових умовах, або дезадаптивні зміни: розгубленість, страх, тривога і формування в психіці образів катастрофи в результаті тиску тривожних очікувань, які впливають на безпосереднє поведінку до і під час бою.

У цьому випадку необхідно враховувати параметр нервово-психічної стійкості. Це важливий параметр для включення військовослужбовців до складу бойових підрозділів, які їхня здатність витримувати психічне навантаження.

Нервово-психічна стійкість – це сукупність вроджених (біологічно обумовлених) і набутих особистісних якостей, мобілізаційних ресурсів і попередніх психофізіологічних можливостей організму, які гарантують оптимальне функціонування особистості в несприятливих умовах професійного середовища.

Проблема формування нервово-психічної стійкості має два аспекти: відбір кандидатів за критеріями нервово-психічної нестійкості особистості опитувальника «НПН-А» – акцентуації та оцінка адаптивності особистості «Адаптивність-200»). Саме тут відбувається психологічна освіта, де особовий склад навчають виявляти та долати основні непродуктивні дезадаптивні зміни у власній психіці та психіці своїх товаришів по службі перед участю в бойових діях [2, с. 91].

Як зазначалося раніше, набуття впевненості та вироблення стереотипів дій в бойових умовах відбувається під час тренувань, бажано під час моделювання елементів бойової обстановки.

Визначені нами критерії не є вичерпними, але вони є ключовими передумовами для формування стійкості військовослужбовців до дезадаптивних змін психіки внаслідок бойового стресу.

На етапі підготовки слід використовувати поняття нервово-психічної стійкості, яка є прогностичним критерієм для визначення того, чи зможе солдат витримати нервово-психічне навантаження, пов'язане з бойовим стресом. Насправді, приблизно 20% військовослужбовців відчувають страх і тривогу безпосередньо перед боєм. На нашу думку, ця цифра не є стабільною статистичною нормою і залежить від багатьох факторів. З'ясуємо, від яких конкретно чинників вона залежить.

Таким чином, декомпресійна терапія – це форма психологічної реабілітації військовослужбовців, які перебували в екстремальних (бойових) службово-бойових умовах, що складається з комплексу заходів з фізичного та психологічного відновлення організму людини, спрямованих на поступову адаптацію військовослужбовців до звичайних умов життєдіяльності, з одночасним запобіганням виникненню психологічних травм.

Під час декомпресійної фази можна провести психологічну діагностику військовослужбовця з метою виявлення його психологічних потреб та уникнення переростання психологічної травми у психічне захворювання. Таким чином, бойовий стрес за своєю є фактором психологічної травми, але, на жаль, він поєднується з фізичною травмою військовослужбовця, контузією та втратою кінцівок, з психологічними наслідками – зміною уявлення про себе, переоцінкою своїх можливостей, та фізичними наслідками – порушенням функцій головного мозку, потребою в протезуванні, потребою в будь-яких реабілітаційних процедурах, які можуть бути як наслідком одного, так і іншого. Зняття психогенних наслідків бойового стресу зручніше займатися на етапі демобілізації, паралельно вирішуючи питання усунення та компенсації фізичних травм. Іншими словами, питання військової служби не повинні закінчуватися формальним звільненням. На нашу думку, звільнення має бути лише проміжним етапом у відновленні соціального функціонування людини.

Висновки. Проблема впливу бойового стресу на психіку військовослужбовця є пролонгованою у часі. З наведеного опису ми робимо висновок, що бойовий стрес може діяти до участі військовослужбовця в бойових діях. Так, безпосереднього психофізичного стимулу немає, але ми маємо справу з тривожними очікуваннями та внутрішніми образами військовослужбовця, які викликають в нього дезадаптивні реакції та заважають виконувати бойове завдання. Гіпотетично ми встановлюємо зв'язок між навченістю особового складу та рівнем його нервово-психічної стійкості в прямій залежності, тобто чим краще підготовлений особовий склад та чим вищий рівень його нервово-психічної стійкості, тим

краще він буде опиратися впливу своїх тривожних очікувань. Ми адаптували трьох ешелонну систему психологічної допомоги О. Блінова під тематику власної роботи, взявши за основу його методичні принципи. Тобто, до розташування ешелону та характеру психологічної реакції військовослужбовця, додали логічне зауваження, яке витікає з самого поняття «стрес». Інакше кажучи, реакція не завжди носить дезадаптивний характер, а є ще і адаптивною реакцією. Але важливо розуміти, що адаптивна або дезадаптивна реакція визначає контекст. Тобто зникнення емпатії та відчуття болю на полі бою є адаптивною реакцією, а в цивільному житті – дезадаптивною.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Блінов О.А. Досвід психологічної реабілітації учасників АТО та членів їх сімей в умовах санаторію. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Наукове видання. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2016. С. 23-26.

2. Заїка В.М., Страшко Є.Ю., Лебедев В.А., Чернов А.А. Пілотний проект програми роботи оздоровчого табору (природо терапевтичної групи) із використанням методу «природотерапії» та «рекреації». Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю *«Медицина реабілітація в Україні: сучасний стан та напрями розвитку, проблеми та перспективи»*, 8 вересня 2023 року. [Текст] / ПДМУ; [ред.кол.: В. М. Ждан, В. П., Лисак, І. А., Голованова та ін..]. Полтава, 2023. С. 90-93.